

DE VEGETATIE VAN DE DEELLEN

Voor aansturing van het beheer is het van groot belang te beschikken over een goede kennis van de vegetatie van een gebied. Daarom heeft Staatsbosbeheer-Fryslân in 2002 in laagveenmoeras De Deelen een vegetatie- en soortenkartering laten uitvoeren door het ecologisch adviesburo Bakker uit Assen.

staatsbosbeheer

In De Deelen liggen redelijke oppervlakten schraalland, die voornamelijk bestaan uit heischraal grasland en verarmde vormen van blauwgrasland, die kunnen ontstaan als gevolg van verdroging. In vergelijking met een eerdere vegetatiekartering uit 1994 lijkt de verdroging in de blauwgraslanden doorgezet te zijn. De oppervlakte aan heischraal grasland is namelijk toegenomen ten koste van reeds verarmde typen van het blauwgrasland, waarin

Pijpenstrootje en heischrale soorten als Borstelgras en Tandjesgras al vrij veel voorkwamen. De afname van het aandeel blauwgrasland blijkt ook uit de afname van de Spaanse ruiter. Deze soort is in vergelijking met 1994 veel zeldzamer geworden als gevolg van verdroging in combinatie met verzuring. Onder invloed van regenwater kan de bodem toch nog vrij vochtig zijn. In tegenstelling tot de Spaanse ruiter gedijt de Klokjesgentiaan wel goed onder zuurdere omstandigheden, waardoor de populatie Klokjesgentiën in De Deelen zich heeft weten te handhaven.

De Deelen

foto: Romke Kleefstra

In de petgaten van De Deelen komt naast open water vooral Waterlelie en Gele plomp voor. Dit verlandingsstype komt 'eilandsgewijs' voor in de petgaten, beginnend vanuit de oevers. In sommige petgaten is de Gele plomp dominant aanwezig. Dergelijke watervegetaties kunnen de voorbode zijn van een voedselrijke verlanding, van waaruit de successie meestal naar rietassociaties leidt, waarna uiteindelijk een gesloten vegetatie

INRICHTINGSWERKEN IT EASTERSKAR VOLTOOID

Afgelopen najaar zijn, na jaren van plannen maken, voorbereiden en uitvoeren, grootschalige inrichtingswerken in laagveenmoeras It Easterkar bij Sintjohannesga afgerond. Het project is onlangs 'technisch' opgeleverd, maar dit voorjaar vinden nog enkele afrondende werkzaamheden plaats, zoals het planten van rietstekken en het op de definitieve stand zetten van het waterpeil. Ook worden de wandelpaden nog opgeknapt en deels vernieuwd. Recent is er een vogelkijkhut met uitzicht op de nieuwe natte terreindelen geplaatst.

It Easterkar is een laagveenmoerasgebied in de benedenloop van het Tjongerdal. Kleinschalige landbouw en verving hebben het gebied gevormd, maar de grootste verandering vond plaats door grootschalige ingrepen in het landbouwgebied eromheen. De diepe waterpeilen

NIEUWS UIT DE FRIESE NATUURTERREINEN

van It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten

tatie ontstaat. Dominantiegemeenschappen van Pluimzegge worden op enkele plekken in De Deelen aangetroffen en in de meeste gevallen zijn dit eilanden in petgaten. De opslag van Grauwe wilg die hierop optreedt zal leiden tot een successie naar wilgenstruweel en uiteindelijk naar Moerasvaren-elzenbroek of verruigd elzenbroek. Uit de kartering kan geconcludeerd worden dat verlanding in De Deelen hooguit langzaam en op beperkte schaal plaatsvindt. In meerdere petgaten vindt (nog) helemaal geen verlanding plaats en op sommige plekken in het laagveenmoeras zijn verlandingsituaties in vergelijking met 1994 zelfs verdwenen.

Ook de broekbossen van de Tsjalberterkrite, even ten zuiden van laagveenmoeras De Deelen, zijn geïnventariseerd op vegetatie. Hierin liggen enkele kleine-zeggenmoerassen en veenmosrietlanden die botanisch interessant zijn. In het meest soortenrijke kleine-zeggenmoeras lijkt enige verzuring aan de orde te zijn met het voorkomen van veel Veenpluis. Maar ook meer kritische soorten als Snavelzegge, Wateraardbel, Sterzegge en Blauwe zegge komen er voor. Deels staat het kleine-zeggenmoeras hier onder druk met het oprukken van Pitus, braam en berkenopslag. De veenmosrietlanden in de Tsjalberterkrite zijn redelijk ontwikkeld, maar staan als gevolg van verdroging onder zware druk met oprukkende soorten als Hennegras, Pitus en in mindere mate ook braam.

De vegetatiekartering van De Deelen kwam nog te vroeg om de effecten van de nieuwe beheersmaatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit in kaart te brengen. Deze zijn vorig jaar afgerond, waarbij De Deelen is voorzien van schoner water en een dynamisch waterpeil, dat hoog is in de winter en laag in de zomer. De hogere waterstanden zouden ervoor kunnen zorgen dat de Spaanse ruiter niet verder afneemt in De Deelen als gevolg van verdroging en verzuring. Verwacht wordt dat de populatie Klokjesgentiaan zich kan handhaven in De Deelen, ook met het verhoogde waterpeil. Voor behoud en ontwikkeling van zowel de verlandingsituaties als de schraallanden blijft de inlaat van schoon water en het handhaven van een hoog waterpeil van groot belang. Het huidige beheer om water uit de oude zandwininput ten zuiden van het reservaat De Deelen in te pompen wordt mede daarom doorgezet.

Bron: Buro Bakker 2003. Vegetatiekartering in Fryslân 2002. Deelen en Skierren. Buro Bakker adviesburo voor ecologie te Assen in opdracht van Staatsbosbeheer regio Fryslân.

zorgden ervoor dat It Easterkar, dat van de ontginning in de zestiger jaren op het nippertje werd gespaard, sterk verdroogde. Dit vormde een ernstige bedreiging voor de veenmosrietlanden en schraalgraslanden. Omdat rechtstreekse wateraanvoer uit de Tjonger vanwege de waterkwaliteit geen goede maatregel was, zijn er grote waterbuffers rondom het gebied aangelegd. Hiervoor is circa 200 hectare landbouwgrond aangekocht en aan het reservaat toegevoegd. De waterbuffers hebben een tweeledig doel. In de eerste plaats zorgen deze voor waterdruk tot in het centrum van het reservaat, waardoor de waterpeilen zomers minder ver uitzakken. In de tweede plaats wordt het beekwater uit de Tjonger en het grondwater uit een landbouwpolder er langere tijd in voorgezuiverd, zodat het geschikt is om in tijden van droogte het grondwater in het centrum van het gebied aan te vullen.

In de eerste fase van het project zijn de landbouwgronden overigens alleen onder water gezet, in de tweede fase zijn deze eerst van hun humeuze teelaardelaag ontdaan. Die grond is gebruikt om elders in Fryslân kaden mee op te hogen. It Fryske Gea zal monitoren of dit ver-

schil in aanleg uiteindelijk ook tot een verschil in water- en natuurkwaliteit zal leiden.

Een prachtig bijkomend effect van de waterbuffers is dat ze nu al grote natuurwaarden hebben. Direct na de aanleg trokken er al veel vogels op af: Grote zilverreigers, Zwarte oolevraars, een jonge Zeearend, Lepelaars en honderden Kol- en Grauwe ganzen en Smienten zijn in het gebied waargenomen. Ook is één van de uitgezette Otters uit de Weerribben er eens een kijkje komen nemen. Er zal in de komende jaren nog veel veranderen: de rietzomen zullen zich uitbreiden en er zal struweelvorming op gang komen, maar open water en slikkige delen zullen onderdeel blijven uitmaken van de nieuwe terreinen. Om dit alles beter waarneembaar te maken, heeft It Fryske Gea een vogelkijkhut laten plaatsen aan

het eind van de doodlopende Richard Jungweg in Rotsterhaule. Op verzoek van de plaatselijke vogelwacht is een oeverwaluwenwand ingericht. Over de nieuw aangelegde dijkes zullen wandelpaden komen die het mogelijk maken een rondwandeling door het hele gebied te maken.

Al met al is er veel geïnvesteerd in It Easterskar. Nu is het afwachten of de inspanningen de verwachte resultaten brengen. Leuke waarnemingen zijn altijd welkom op info@fryskegea.nl.

Henk de Vries
It Fryske Gea, afd. Planning en onderzoek

DE VOGELRIJKDOM VAN HET FOCHTELOËRVEEN

Wolken rietganzen,
broedende Kraan-
vogels, zingende
Bosruiters en pleis-
terende Slangen-
arenden, ofwel
vogels in het Foch-
teloërveen in
2003. Het gebied

Vereniging
Natuurmonumenten

wordt al geruime tijd op broed- en niet-broedvogels geïnventariseerd door Herman Feenstra. Van hem verscheen een rapport met de resultaten van het veldwerk. Daaruit blijkt dat verschillende soorten broedvogels profiteren van de natere omstandigheden in het hoogveengebied als gevolg van de herinrichtingsmaatregelen in 1998-2001. Zo nam het aantal broedparen van de Dodaars toe tot 13 stuks en was de Roerdomp present met maar liefst drie paren. Toch speelden de extreem droge weersomstandigheden in het voorjaar enkele broedvogels parten, zoals het Poiseleinhoen. Werden hiervan in 2002 nog 24 paren geteld, in 2003 waren dat er slechts vier.

Voor het vijfde achtereenvolgende jaar werden broedende Kraanvogels vastgesteld. Evenals in 2001 en 2002 ging het om twee broedparen die samen drie jongen grootbrachten. Sinds 1999 zijn nu vijf zekere broedgevallen in het Fochteloërveen vastgesteld, waarvan er vier succesvol waren. In totaal zijn daarmee vijf jongen in het gebied grootgebracht, waarvan drie in 2003. Voorlopig is 2003 daarmee het meest succesvolle jaar.

De vernatting van het Fochteloërveen heeft er ook toe bijgedragen dat het aantal waarnemingen van Bosruiters sinds 1997 is toegenomen. Opvallend is dat van de soort steeds meer baltsgedrag wordt waargenomen. Het gaat om Bosruiters die zangvluchten maken. In 2003 werd zelfs even een alarmerend exemplaar waargenomen. Volgens landelijk geldende richtlijnen mogen de waarnemingen beschouwd worden als die van waarschijnlijke broedvogels. Bosruiters hebben een voorkeur voor platgereden modderige plaatsen met korte vegetaties en plekken met een in korte tijd sterk gestegen waterspiegel. Het is niet aannemelijk dat de toegenomen aantrekkingskracht van het Fochteloërveen op Bosruiters zal leiden tot vestiging van de soort als broedvogel, want de plekken die de soort prefereert zullen verdwijnen wanneer het gebied weer tot rust komt.

Het Fochteloërveen is landelijk veruit het belangrijkste broedgebied voor het Paapje. Over de periode 1998-2003 werden gemiddeld 60 paartjes vastgesteld. Sinds 1997 loopt het aantal broedparen evenwel terug. In het voorjaar van 2003 werden nog 50 paartjes vastgesteld. Vooral de

Kraanvogelnest in het Fochteloërveen

foto: Herman Feenstra

sterke vernatting van terreindelen en het dichtgroeien met berkenopslag aan de randen van het veengebied lijken nadelig voor de soort uit te pakken.

Voor het derde achtereenvolgende jaar werden Slangenarenden in het gebied gezien: in juni werden diverse waarnemingen gedaan. Op basis van het verenkleed kon worden vastgesteld dat het om twee verschillende individuen ging.

Klapeksters lieten zich in de periode januari-maart veelvuldig zien. Er werden vier locaties door de soort bezet. Op basis van het verzamelen en pluizen van braakballen van de Klapeksters in het Fochteloërveen in 2000-2001 werd een breed voedselspectrum vastgesteld. Van de 316 gevonden prooien ging het in 125 gevallen om de Dwergmul. Daarnaast werden relatief veel Driehoommestkevers (25 stuks) en Levendbarende hagedissen (21 stuks) gevonden. Ook resten van zangvogels werden in de braakballen aangetroffen, waaronder negen Pimpelmezen.

Meer lezen:

Feenstra H. 2003. Het Fochteloërveen als kraamkamer voor Kraanvogels. Drentse Vogels 17: 22-27.

Feenstra H. 2003. Zingende Bosruiters in het Fochteloërveen. Drentse Vogels 17: 41-45.

Feenstra H. 2004. Vogelinventarisatie Fochteloërveen 2003. Bureau Vogelinventarisatie De Kraanvogel 2004/1. Fochtelo.